

CUMHURİYET'TEN GÜNÜMÜZE KADIN GIYİM KÜLTÜRÜNDEKİ DEĞİŞİMLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

AĞAÇ, Saliha
ÇİVİTÇİ, Şule
BOĞDAY SAYĞILI, Başak
TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

ÖZET

Giyim insanın var oluşuyla, öncelikle doğa koşullarından korunmak amacıyla ortaya çıkmış bir olgudur. Geçmişini incelediğimizde giyim; toplumların yaşam biçimlerinin, kültürlerinin, toplumsal etik değerlerin etkisiyle biçim değişiklikleri göstererek bugüne kadar ulaşmıştır. Bu çeşitlilikler, toplumun kültürel değişimi, sosyo-ekonomik yapısı, siyasi ve politik değişimler, toplumsal olaylar, teknolojiye gelişmeler ve bunun gibi nedenlerle oluşmuştur.

Türk giyim kültürü ile ilgili kaynaklar tarandığında, Türk Folklorik giysileri hakkında pek çok kaynağa ulaşılmasına rağmen; Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu güne kadın giyimindeki değişimi ve bu değişimi etkileyen nedenleri ele alan kaynağa rastlanamamıştır. Belirtilen durum, araştırma konusunun belirlenmesinde etken olmuştur.

Bu araştırmanın amacı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu güne kadar kadın giyim kültüründeki değişimleri kronolojik sıra ile inceleyerek belirlemektir. Araştırmada tarihi yöntem kullanılmıştır. Cumhuriyetten günümüze kadar geçen zaman 10 yıllık periyotlara bölünerek analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. Araştırma verilerini toplamak için, yazılı kaynaklar, eski tarihli gazeteler, dergiler vb. taranmıştır. 10 yıllık periyotlar dikkate alınarak, belirtilen dönemde baskın olan kadın giysi stil özellikleri ortaya konulmuştur. Bu periyotlarda kadın giysi stillerindeki değişim, giyildiği dönemlerdeki sosyal, kültürel ve politik olaylarla ilişkilendirilerek tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Giyim-kuşam kültürü, sosyolojik olay, giyim tarihi, moda.

ABSTRACT

An Investigation on the Subject of Changing Women Clothing Culture from Establishing the Republic to Nowadays

Clothing is a phenomenon that is appearing to be protected natural negatory factors for human subsistence ages. When we analyse antecedents, clothing live up to nowadays by modifying its style under the effect of lifestyle, culturs and ethical valuation of community. These assortment have been formed due to cultural, politic, socio-economic alterations of the community and technologic developments.

When we scan the literatures about Turkish clothing culture, we can't reach any literature about alteration the women clothing from establishing the republic to nowadays and effecting factors to the alteration. Therefore, this condition has been effective on determining the investication subject.

The aim of this investigation is to determine women clothing culture alterations from establishing the republic to nowadays by analysing them in chronologic order. Documentary crosshatching method has been used for this investigation. Duration from establishing the republic to nowadays has been divided into 10 years periods, then analysed and evaluated. Written documentary, old newspapers, magazines and journals have been looked over in order to collect investigation datas. Prominent women clothing style features have been put forwarded for every 10 years period. The alterations of women clothing styles have been discussed by overarching with social, cultural and politic events in its wearing periods.

Key Words: Wearing culture, sociologic event, clothing history, fashion.

1. Giriş

Bir kültür ürünü olarak “giyim” insanların yaşam biçimi hakkında bilgi verebilecek en önemli göstergelerden biridir. Giyinmek, kendini göstermek ve hoşla gitmek anlayışı insanların her zaman ilgisini çekmiştir.

Giyim tarihi gözden geçirildiğinde modanın yayılma hızının, içinde yaşanan dönemin sosyal, ekonomik, kültürel, teknolojik vb. gelişmeleriyle doğru orantılı olduğu görülmektedir. Giyim tarihi dönemlere ayrılarak incelendiğinde ise; her dönemde farklı gelişmelerin, farklı olayların, farklı düşünce ve kişilerin modayı derinden etkilediği tespit edilmiştir.

Toplumun iç dinamiklerinde oluşan en küçük bir değişiklik, giyimi doğrudan etkilemiştir. Giyimi etkileyen en önemli değişikliklerden biri;

dünü benimsenmeyen ancak yarınki durumu için bugünkü durumundan her an vazgeçilebilecek bir kavram olan “Moda”dır. Moda, birdenbire yaygınlık kazanan, kısa ömürlü, hızlı ve aralıksız bir dizidir. Moda bir değişim ifadesi olmakla birlikte bir tekrardan ibarettir. Moda olmayanı yaratmak değildir. Zaman zaman geri dönüşleri yaşanan modada gelecek, geçmiş üzerine konumlandırılmıştır.

İnsanların bir arada yaşamaya başlamasıyla moda, toplumların gelenek ve göreneklerinden, sosyal olaylardan, savaşlardan, duygu ve düşünce akımlarından, çeşitli sanat ve spor faaliyetlerinden etkilenerek bugüne kadar gelmiştir. Modayı doğuran dinamik etken, insanın yeni biçimler ortaya koyma tutkusudur. Moda tarihinde belirli bir dönemin giyimi ile toplumsal iklim arasında da tam bir uyuma olduğu kuşku götürmez bir gerçektir (Vural ve Ağaç, 1994: 91).

Toplumsal gelişme ile paralel ilerleyen moda, Cumhuriyet’in ilan edildiği 1923 yılından itibaren yeni bir yapılanma sürecine girerek Türkiye’de büyük gelişmeler göstermiştir. Türkiye’nin politik, sosyal, kültürel yapı değişimi Türk kadınının sosyal konumunu da değiştirmiştir. Bu değişim, Türk kadını batılaşma sürecine sokmuştur. Cumhuriyet’in ilanından sonra, Avrupa modasına uygun giysiler üretilmiş ve moda akımları izlenmeye başlanmıştır.

Cumhuriyet’in ilanından sonra, özellikle Kıyafet İnkılabı’nın gerçekleştirildiği 1931-1940 yıllarından sonra oluşan değişimler, Türk modasının temel taşlarını oluşturmuştur.

Bu çalışmada, Cumhuriyet’in ilanı ile siyasal ve sosyal özgürlüğünü arttıran Türk kadınının bu günkü giyim kuşam estetiğine nasıl ulaşabildiğinin anlaşılması bakımından politik, sosyal ve kültürel olayların Türk kadın giyimine etkisi tarihsel bir araştırma ile ortaya konmaya çalışılmıştır.

2. Yöntem

Geçmiş zaman içinde meydana gelmiş olay ve olguların araştırılmasında ya da bir problemin geçmişle olan ilişkisi yönünden incelenmesinde kullanılan yöntem “tarihi yöntem” olarak adlandırılmaktadır (Kaptan;1998). Araştırmanın amaçlarına ulaşması bakımından tarihi yöntem, araştırma yöntemi olarak seçilmiştir. Araştırma verilerini toplamak için, yazılı kaynaklar, eski tarihli gazeteler, eski tarihli dergiler, ansiklopediler, tarih ve giyim tarihi kitapları taranmıştır. Türk kadın giyiminin Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren gerçekleşen sosyal, kültürel ve politik olaylarla ilişkisi 10 yıllık periyotlara bölünerek analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir.

3. Araştırma Bulguları

Bu bölümde 10 yıllık periyotlarla, dönemde olan sosyal, kültürel ve politik olaylar ile Türk kadın giyiminin özelliklerini en fazla yansıtan unsurlar verilmeye çalışılmıştır. Bu periyotlarda, kadın giysi stillerindeki değişim, giyildiği dönemlerdeki sosyal, kültürel ve politik olaylarla ilişkilendirilerek tartışılmaya çalışılmıştır.

3.1. 1923-1930 Yılları Arası

I. Dünya Savaşı'ndaki yenilginin ardından başlayan Kurtuluş Savaşı, kadınların gerçek yaşamlarında, hukuki statülerini zorlamalarına olanak veren değişikliklere yol açmıştır (Altındal, 1995). Çok sayıda kadın, cepheye giden erkeklerin yerine, işçi ve memur olarak çalışma hayatına girmiştir. Kadınlar yine ilk kez bu dönemde kitlesel biçimde siyasal olaylara katılmış, hatta kürsüden halka seslenmişlerdir (İnan, 1982).

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle ülkede rejim değişikliği ile birlikte her alanda pek çok değişiklik meydana gelmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında, yeni kurumsal ve yasal düzenlemeler yapılmıştır (Su ve Mumcu, 1991).

1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi; sanayici, tüccar, çiftçi ve işçi kesimlerinin kendine özgü sorun ve isteklerini belirlemek ve bu kesimlerin siyasi kadro ile bütünleşmesini sağlamak, yabancı sermayenin alacağı biçimi açıklamak amacını taşımıştır. Bu kongre, Türk ekonomisinde önemli gelişmelere neden olmuştur (Doğanay, 1955).

3 Mart 1924 yılında Hilafet kaldırılmasıyla laikliğe doğru gidiş hızlanmıştır

Tevhidi Tedrisat Kanunu ile Medreseler kapatılmış ve eğitimde değişiklikler meydana gelmiştir. (Cumhuriyet Ansiklopedisi,1972).

1 Kasım 1928'de Latin Alfabesi resmî yazı olarak kabul edilmiş, geniş bir okuma-yazma seferberliği başlatılmıştır. Dünya güzellik yarışmalarına katılmak batı dünyasıyla bütünleşmenin parçası sayılmıştır. 1929 Dünya güzellik yarışmasında Feriha Tevfik birinci, Semine Hanım ise ikinci seçilmiştir.

Türk kadınının çağdaş düzeye erişebilmesinde üç reformun çok önemli payı olmuştur. Bunlar, 1924 yılında eğitimi birleştiren Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu, 1934'te Türk Kadınına siyasal hakların verilmesini sağlayan kanundur (Koçak, 1990)

Cumhuriyet'in kurulduğu tarihlerde, Anadolu insanı çok değişik kıyafetleri bir arada kullanmaktaydı. Yeni bir topluma uygun ve medeni bir kıyafetin ne olacağı, Atatürk tarafından milli heyecan ve gerçekçi değerlendirmeler sonucu ortaya konulmuştur. Sonuç olarak, Atatürk 25 Aralık 1925'te çıkan bir kanun ile, kıyafet inkılabını gerçekleştirmiş; peçe, çarşaf, kalpak ve fes giyilmesini yasaklayarak, batılı ülkelerin giyim biçimini benimsetmiştir. Cumhuriyetin kurulduğu günden bu güne kadar Türk kadın giyiminde de Dünya modası'na uygun bir çizgide gelişim olmuştur. 1924'te kadınlar tarafından geometrik desenli, geometrik kesimli elbiseler giyilmiştir (**Şekil 1**). 1924'te kısa japone kollar, bluzan korsajlar ve boyunları saran rengârenk, dizi-dizi inci boncuklar, kocaman kloş şapkalar moda olmuştur. Etek boyları ve saçlar da kısaltılmıştır. Jarse kumaş kullanılmıştır. Kadın modasında erkeksi şıklık ile hızlı giyinme devri başlamıştır. Avrupa'da kocaman kloş şapkalar moda olmuş ve bu moda Türk kadını

Şekil 1.

tarafından da çabucak benimsenmiştir. Cumhuriyet öncesi peçenin altında kalan yüzler açığa çıkmıştır.

1930'lara doğru giyimde yeniden sadeleşme görülmüştür. Bunun sebebi de tüm dünyayı saran ekonomik bunalımdır. Etekler genellikle uzamış

ve bel yine doğal yerini almıştır.

1920-30'lu yıllarda kahverengi, gri ve değişik renkli ayakkabılar giyilmeye başlanmıştır. Ayakkabılar süet ve deri ya da iki renkli olmuştur. Gece ayakkabıları brokar ya da saten elbise ile uyumlu olarak yapılmıştır (Kadın Ansiklopedisi, 1961).

3. 2. 1931-1940 Yılları Arası

5 Aralık 1934'te alınan bir kararla kadınlara TBMM seçimlerinde seçme-seçilme hakkı tanınmıştır. Bu karar, kadını yasalar önünde kısıtlı tutan geleneksel anlayışın ortadan kalması anlamına gelmiştir. 1937 yılında T.B.M.M.'de 18 kadın Milletvekili bulunmuştur. Bu rakam o zaman ki tüm milletvekillerinin % 4-5'ini oluşturmuştur (Ereş, 2006).

Bu dönemde ilk kadın muhtar, ilk kadın mühendis, Atatürk'ün manevi kızı ilk kadın pilot olarak iş ve toplum hayatında yerini almıştır. Bu ilklerin Dünya tarafından duyulması da Türkiye'ye karşı olumlu yönde tepkilerin oluşmasına neden olmuş ve bu ilkler basında sık sık yer almıştır.

Magazin basınıyla giyim modası yurt çapına yayılmıştır. Türkiye'de magazin basını Şehbal ile başlamıştır. Şehbal, Yedigün ve daha sonra Hayat dergisi yayınlanmaya başlamıştır (Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi, 1992).

Kadınlar 1925'te tanıştıkları balolarla daha yakından ilgilenmişlerdir. Balolar için özel kıyafetler diktirip, özel dans dersleri almışlardır. Bu nedenle, Türk kadınları modayı daha yakından takip etmeye başlamışlardır.

Batı dünyası ise; 1929'dan itibaren ekonomik depresyona girmiştir. Ekonomideki bu düşüş önce tarımsal ürünlerde başlamıştır. 1930'lu yıllar Batı Dünyası için acı, umutsuzluk ifade etmiştir. Bu durum, dünyayı hızla kitlesel işsizliğe, ekmek kuyruklarına, faşizmin artışına ve II. Dünya savaşına doğru götürmüştür (Lewis, 1988).

1930'larda ekonomik kriz nedeniyle eskinin şaşalı günleri kalmamıştır. Ancak bu krize rağmen bir takım moda önderleri yine taklit edilmiş, dergilerde boy boy resimleri basılmıştır. Gündüz giymek için siyah, kol kapakları ve yakaları beyaz elbiseler çok tutulmuştur. Elbiselerin üstüne partiler için şifon atkılar hazırlanmış, bu kıyafetlere kürk kenarlı kepler ve dirseğe kadar uzun jarse eldivenler takılmıştır.

Tasarımcılar, fiyatları düşürerek satış yapmak ve daha büyük kitlelere ulaşmak için, hazır giyim üreterek ekonomik duruma uyum sağlamışlardır. Pratik elbiseler, kullanışlı ve yıkanılabilir kumaşlardan seçilmeye çalışıl-

mıştır. Bunun yanı sıra tasarımcılar dayanıklı olması istendiği yeni keşfedilen yapay kumaşlarda kullanmışlardır. Daha sonra da buruşmaz kumaş üretilmiştir.

Bu dönemde kadınlar kısa olan eteklerini bant ve kürk geçirerek uzatmışlar ve günün modasına uymuşlardır. Yaka ve kollarda da aynı işlem yapılmıştır. Kollar omuzdan dirseğe kadar düz, kol ağzına dirseklerden bileklere kadar genişleyerek devam etmiştir. 30'ların kadını ayrıca yeni bir şekle girmiştir. Önceden yok olan göğüsler tekrar gelmiştir. Beller tekrar olması gereken yere gelmiş ve omuzlar yavaş yavaş genişlemeye başlamıştır. 1932 döneminde sırtı açık modeller gündeme gelmiştir.

Bu dönemin sonunda II. Dünya savaşı nedeni ile askeri renklere yönelme olmuştur. Koyu-açık lacivertler, deniz ve hava mavisi ve haki renkleri tercih edilmiştir.

30'lu yılların başında artık bacaklar değil, sırt belirginleşmeye başlamıştır (Bolero modası). Gündelik elbiselerin bile sırtı yırtmaçlı ve etekler

Şekil 2

kalçaları iyice saran modellerde hazırlandığı görülmüştür (**Şekil 2**).

3.3. 1941-1950 Yılları Arası

1939 yılında başlayan II. Dünya Savaşı ülkemizin ekonomisini de etkilemiştir. Bu savaş yıllarının giysilerinde pratik, rahat tarzlar yer almaya başlamıştır. Çünkü, kadınlar o sırada fabrikalarda ve tarlada çalışmışlardır. Savaş tam olarak bir kıtlığa neden olmuş ve zaruri malzemeler vesikaya bağlanmıştır. Bundan dolayı da konfeksiyon sektöründe kumaşın kesiminden, stiline kadar her şey etkilenmiştir. Öyle ki kadın elbiseleri vücuda sıkı oturup, boyları da hemen diz kapağının altına inmiştir. Sivillerin giyimlerinde, ordu üniformasından etkilenilmiştir: Vatkalı omuzlar, apolet ceket ve çevresinde takviyeler ilave edilerek yapılan giysiler, neşeli bir hava oluşturmaktan öte, modanın bireysel havasına sadelik getirmiştir. Ayrıca çift cepli ceketler ve bol duble paçalı pantolonlar giyilmeye başlanmıştır. Savaşın ekonomi üzerindeki etkileri yüzünden fazla para harcanmadan gösterişsiz giysiler yapma yoluna gidilmiştir (**Şekil 3**). Gereksiz süsleyici malzemelerden vazgeçilmiştir.

II. Dünya Savaşından sonra giyside, bütün toplumsal sınıf farkları ortadan kalkmıştır. Moda böylece özgürlük kazanmıştır.

Savaş moda için 1950’li yıllarda geniş çapta başarılı bir üretim yapabilen istikrarlı bir hazır giyim endüstrisinin gelişmesini zorlayan bir ortam oluşturmuştur.

Modanın savaş ile yan yana yürümesiyle, askeri üniforma rengine uyum sağlayan manto, etek, bluz, elbise gibi giysilerden sonra şapka, ayakkabı, eldiven, çorap hatta mendil gibi küçük aksesuarlar da savaştan etkilenmiştir.

1945’lerden sonra ekonomik sistemin liberalleşmeye başlamasıyla kadınlar kitle iletişim araçları-radyo sinema, gazete ve dergiler ile gösterişçi tüketime doğru yönlendirilmişlerdir (Karadülger, 1994).

II. Dünya savaşı sonrasında Avrupa’da kadınlar Paris’ten ortaya çıkan “New Look” akımından etkilenmişlerdir. Bu akımda uzayan etekler, kadın güzelliğini ortaya çıkaran göğüs dekolterleri, modanın kadınsı çizgilere bürünmesini sağlamıştır (Vural ve Ağaç, 1994: 94). II. Dünya Savaşı’nın bitimiyle Türk kadın giyimi de Avrupa’daki moda akımından etkilenerek yeniden eski süslemelere dönüş yapmıştır. Etek ve bluzlar gözde giysiler olmuştur. Eteklerde bol pililer, fırfırlar kullanılmıştır. Tüm üst giysilerde japone kollar kullanılmıştır. Bolerolar kullanılmıştır (Öndoğan, 1993).

Şekil 3

3. 4. 1951-1960 Yılları Arası

Bu yıllar Türkiye için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemin başında çok partili hayata geçiş denemeleri tekrar gündeme gelmiş ve demokrat parti ile bu süreç başlamıştır. İlk yıllarda DP'nin uyguladığı politika Türk kadınına da etkilemiştir. Bu yıllarda pek çok yabancı derginin Türk basınında yerini alması, Türk kadınının zevkini ve bakış açısını değiştirmesinde; dünya kadınları gibi çağdaş ve yenilikçi giyinip, hareket etmesinde etkili olmuştur. Yine aynı yıllarda Kadın Dünyası, Hayat Mecmuası, Hayat Sinema Yıllığı, Hafta sonu gibi dergilerde Türk kadınına modayı yakından takip edebilme imkanı verilmiştir. (Hayat Mecmuası, 1956- 60 ve Kadın Dünyası, 1958).

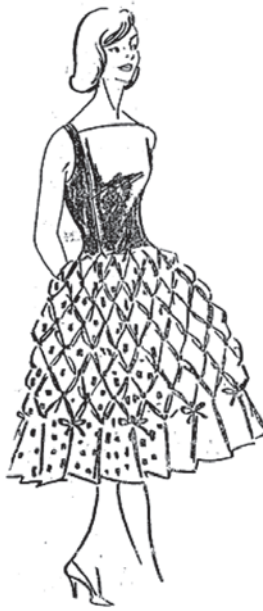
DP dönemi çağdaş ve yenilikçi sinyaller vermesine rağmen uygulamada getirdiği bazı aksaklıklar, özellikle dindar kesime verdiği tavizler nedeniyle, dönem Türk kadını için gerektiği kadar çağdaş geçmemiştir. 1958'li yıllarda ortaya çıkan ve kaynağını tenis kıyafetlerinden alan mini etek modası tüm dünyada bir fırtına gibi eserken Türk kadınının buna adapte olması biraz zaman almıştır. Aynı durum pantolonlar için de yaşanmıştır.

Savaşın bitiminden kısa bir süre sonrayı içeren 1950-60 yılları Türkiye için, kendini toparlamaya çalıştığı dönem olmuştur.

1958 yılında kadın pantolonlarının paçaları daralmış, bu dar paçalara yırtmaçlar bile yapılmıştır. Erkek ve kadın ayakkabılarının burunları çok sivri kullanılmıştır. Kadın ayakkabıları sivri burnu ve ince çelik topuklarıyla son derece zarif; ancak aynı ölçüde de kullanışsız olmasına rağmen tercih edilmiştir.

Bu dönemde orta yaştaki kadınlar Chanel tayyörleri kullanmışlardır. Gerek renk, gerek dokunuş özelliği olan “Chanel kumaşları” modelleriyle uyum sağlamıştır. Bu tayyörlerin içine yakası fular biçiminde bağlanan, kol manşetleri şık kol düğmeleri ile süslü ipek bluzlar giyilmiştir. Tayyörde ayrıca yaka, kol, ceket kenarlarında bulunan harçlarla, cep ve düğmelerde dikkati çekmiştir (Komşuoğlu ve diğerleri, 1986).

1950’li yılların sonu ve 60’lı yılların başında hafta sonu tatilleri ile, çeşitli eğlenceler modayı derinden etkileyip yeni bir giyim üslubunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Hafta sonu tatilleri ile birlikte bikini gündeme gelmeye başlamıştır (Aktaş,1996).

Şekil 4

1950’li yıllarda genç kuşağın kısmen refah içinde yaşaması giyim endüstrisine harcayabilecek paraya sahip olmalarına olanak sağlamıştır. Bu yıllarda Rock’n Roll müziği Amerikalı gençlere ilham vermiştir. Bu akım “The Beatles” grubu tarafından dünya beğenisine kazandırılmıştır. Genç kızlar; kloş etek, eteklerin altına jüpon, dar süveterler, beyaz, kısa soket çoraplar ve düz bale ayakkabılar giymişlerdir (**Şekil 4**) (Öndoğan, 1993).

3. 5. 1961-1970 Yılları Arası

1960’da askeri bir darbe ile hükümet düşürülmüştür. 1961 Anayasası hazırlanmıştır. Bu anayasası Türkiye’nin gelişmesine ciddi katkılar getirmiştir. 1961’de yürürlüğe konan Anayasa ile demokratik ve liberal rejime uygun düşen özgürlükler ve haklar sağlamıştır.

60’lı yıllarda politika giyime yeni bir tarz getirmiştir. Devrimci kesim, yarı-safari giyimi kendileriyle bütünleştirmişlerdir. Safari giyimlerle bütünleşen parkalar ve postallar resmiyet dışı bir askeri giyim alışkanlığı yaratmıştır.

Bu yıllarda gençler, yüksek öğretimi siyasal gündemde ön plana çıkaran 1968 öğrenci eylemleri ile üniversitede reform ve demokratikleşme istemişlerdir. Gençler, kıyafetleriyle toplumdan farklı olduklarını anlatmaya çalışmışlardır. Batı’da çıkan hippy, Skin-head veya punk gibi akımlar ideolojisini önce kıyafetleriyle teşhir etmeye çalışmışlardır (Lokmanoğlu, 1994).

1963 yılının aralık ayında yoğunluk kazanan Kıbrıs olayı, Türkiye’nin dış ülkelerle olan ilişkisini gözler önüne sermiştir (Gönlübol, 1966).

Sosyal, toplumsal organizasyonda Türkiye büyüyen kentleri ve sanayi ile giderek çağdaş ve daha karmaşık bir yapı olmuştur (Türkiye Ansiklopedisi, 1971).

1968’de uzaya gitme çalışmaları yapılmıştır. Temmuz 1969’daki Apollo 11 uçuşu ile de ilk insan Ay’a ayak basmıştır.

1960’ların giysileri sert ve geometrik olarak ifade edilebilecek yeni bir eğilim getirmiştir (**Şekil 5**). Bunun nedeni ülkenin içinde bulunduğu politik ve ekonomik bunalımdır. Vücut çok çıplak ve açık biçimde olabildiğince erotik olarak belli edilmektedir. Etekler basenlere kadar çıkmış. İç giyim bu yeni havaya uyarlanmıştır. Uzun iç çamaşırlar kısalarak, basen hizasındaki kısa etekler ile giyilebilmek için külot haline gelmiştir (Vural ve Ağaç, 1994).

Kadınların giydikleri etekler genişlemiş, kloş etekler, pilili veya pilise etekler alt kısımları godeli verev etekler kullanılmıştır. Gezmek için verevden yapılmış ve eteklerde ağır ipek veya yün kreplerden suni kumaşlardan kullanılmıştır. Yüksek devrik yakalı süveter biçiminde, yalancı döpiyes şeklinde, genellikle pilili modeller sade, zarif, bedene fazla oturmayan rahat kıyafetler günlük olarak kullanılmıştır.

Türkiye'deki giyim alışkanlıkları Almanya göçünden sonra farklılık göstermiştir. Almanya da yaşayanlar Avrupalılar gibi değişik giyinmişlerdir. Farklı bir kültür ve değer içinde yaşamalarının da bu değişiklikte önemli bir payı olmuştur. Bu dönemde gecekondulaşma kadın giyimine yenilikler getirmiştir. Bu yeniliklerden en çok bilineni etek altına giyilen erkek pijaması pantolonudur (Komşuoğlu ve diğerleri, 1986)

3. 6. 1971-1980 Yılları Arası

1970'lere gelindiğinde ekonominin dış kaynaklara gereksinimi artmıştır. Tüm 1960'lar boyunca artan dış ticaret açıkları, 1970'lere gelindiğinde önemli bir sorun durumuna gelmiştir. Bu nedenle unisex modası, 1970 yıllarının ortalarına kadar devam etmiştir. Bu dönemde unisex giyimini abartarak rasgele renkli ve zevksiz bir görüntü veren renkli bir akım da doğmuştur. Bu giyim tarzına "GLAM ROCK" adı verilmiş ve bir çok rock grubu tarafından da benimsenmiştir. Bunlar genellikle uygun olmayan renklerden yapılmış parlak giysileri giyip, oldukça ağır bir makyaj yapmış ve apartman topuk denilen ayakkabılar giymişlerdir.

Şekil 5

Bu dönemde yaşanan Dünya petrol krizi, 12 Mart Muhtırası, Kıbrıs Harekati gibi olaylar ülke ekonomisinin zor duruma düşmesine neden olmuştur.

1976 yılında İngiltere’de Punk ayakkabısı gelişmiş ve zamanla bu yeni gelişimin bir diğer uzantısı doğmuştur. Özellikle Punk Rock grupları tarafından bu yeni akım benimsenerek çok kısa zamanda bütün dünyadaki gençlere bu akımı kabul ettirmişlerdir. Genellikle unisex görünümündeki bu yeni giyim biçimi, üzerinde başkaldırıyı yansıtan sloganların yazılı olduğu t-shirt ve deri ceketlerle ve bilhassa eskitilmiş, yıpratılmış ve yırtık pantolonlarla karakterize edilmiştir. Türk kadın giyiminde punk modasının yansıması erkeksi giysiler olarak kabul görmüştür (**Şekil 6**). 16-18 yaşları arasındaki gençler arasında bu tarz yaygın bir biçimde giymeye başlanmıştır. Bu moda Türkiye’deki gençler tarafından da kabul görmüş, yönetime tepki olarak yorumlanmıştır (İşbilen, 1995).

Şekil 6

3. 7. 1981-1990 Yılları Arası

1980'deki askeri darbe ile demokrasi bir kez daha kesintiye uğramış ve AT tarafından insan hakları ihlalleri eleştirilmiştir.

1980 yılı, petrolün sebep olduğu ekonomik bunalımların yılı olmuştur. Bu nedenle petrol renkleri çok kullanılmıştır. Bu dönemde modacılar 1960'lardan esinlenmişlerdir. Dar beden, ince bel bol etek, şort ve bermudalar ve drapeli mayolar kullanılmıştır. Lambada eteklerin çıkışı da bu dönemde olmuştur (**Şekil 7**). İnce ve kalın çizgileri olan geometrik desenlerden ve boyuna ince çizgilerden oluşan kumaşlar ilgi çekmiştir. Gündüz giysilerinde ekoseli kumaşlar tercih edilmiştir. Ayrıca kadife, jarse kumaşlar moda olmuştur. Giysilerde simli pırlıl pırlıl kumaşlar parlak taşlar kullanılmıştır.

Deri, kadın ve erkek giyiminde daha çok önem kazanmıştır. Kış sezonunda kadın silueti "Y" harfi görüntüsüne girmiştir. Omuzların daha belirgin olması için, vücuda oturan yırtmaçlı dar etekler kullanılmıştır. Yaşanan ekonomik krizlerden dolayı kumaşların fazla tüketilmediği modeller tercih edilmiştir.

Uzun kollu bluzların kolları oldukça bol ve her an iş yapmaya hazır gibi

Şekil 7

görünen manşetlerle toplanmıştır. Yakaların bazılarında üstten aplike ve biyeler kullanılarak süslenmiştir. Kupların arasında gizli cepler kullanılmıştır (İşbilen, 1995).

Emprime ve terikoton kumaşlardan yapılmış diz boyu elbiseler kullanılmıştır (Dölen, 1992). Elbiselerin yakaları yuvarlak olmakla beraber erkek yakalı olanları da kullanılmıştır. Elbiselerin yakaları pervazlarla çevrilmiştir. Elbiselerin bazılarında sırt düğmesi kullanılmıştır.

Gece kıyafeti olarak siyah şifon, saten ve krepler kullanılmıştır. Şifon kumaşlar ceket ve bluzların omuzlarında ve kollarında kullanılmıştır. Ayrıca şifonlar fırır yapmak amacıyla da kullanılmıştır (Batur, 1987).

3. 8. 1990-2000 Yılları Arası

Bu dönemde ülkede enflasyon çok yükselmiş ve ülkede ekonomik kriz yaşanmıştır (Kılınçbay, 1993). Bu durum Türk kadın giyimini de etkilemiştir. Bedene oturan dar giysiler ve dar etekler kullanılmıştır (**Şekil 8**).

13 Haziran 1993'te Türkiye'nin ilk kadın Başbakanı olan Prof. Dr. Tansu ÇİLLER Cumhuriyet'in 50'nci hükümetini kurmuştur. Böylece 5 Aralık 1934'te seçme-seçilme hakkına sahip olan kadınlar, bu zamana kadar demokraside ne kadar ilerlemiş olduklarını göstermişlerdir. Tansu Çiller'in tayyörleri o döneme damgasını vurmuştur (Altındal, 1995).

Türkiye bu dönemde en önemli iletişim araçlarından olan internet ve cep telefonuyla tanışmıştır.

Türkiye'de ilk moda fuarı olan, İstanbul Moda Fuarı açılmıştır. Dünya Hazır Giyim Kongresi, İstanbul'da yapılmıştır. Gümrük birliğine girilmiştir. Bu gelişmeler Türk Hazır Giyim Sektörü'nün yurt içinde de yurt dışın-da da gelişmesini sağlamıştır.

Türkiye yıllardır katıldığı ama hep başarısız olduğu, Eurovision Şarkı Yarışmasında 1997 yılında üçüncü olmuştur. Yarışmada 3. olan etnik grubunun solisti Şebnem Paker'in giymiş olduğu elbise ve kullanmış olduğu metal kemer bir moda haline dönüşmüştür.

ABD ile Irak arasında ikinci körfez krizinin başlaması ve TSK'nın teröristlere karşı büyük bir operasyon başlatmasıyla, insanlar savaşın kapıda olduğu düşüncesiyle savaşa uygun daha rahat kıyafetler tercih etmişlerdir. Örneğin bu dönemde etekten çok pantolon tercih edilmiştir. Bir kısmı bacağı iyice saran sigara paçaların yanında, paçaya doğru genişleyen, denizci modelli pantolonlar da giyilmiştir (İşbilen, 1995). Kapri pantolonlar da bu dönemde ortaya çıkmıştır. Saten, jarse, likra gibi yumuşak ve vücuda saran

kumaşlardan hazırlanan bileğe kadar uzun elbiseler de çok kullanılmıştır. Gri ve bej renk en çok tercih edilen renkler olmuştur. Düz ayakkabıların yanı sıra, yine topuklu botlar, uzun çizmeler, bilekten bantlı zarif ayakkabılar kullanılmıştır.

Bu dönemde pop müziğinin yaygınlaşmasıyla pop kıyafetlerde gündeme gelmiştir. Pop kıyafetler oldukça basit t-şort ve kot pantolonlardan oluşmuştur. Bu dönemde deri montlar; aynı zamanda şifonlar, danteller ve emprimelerde kullanılmıştır. Afrika desenleri ve Çin'in işlemeli parlak kumaşları da kullanılmaya başlanmıştır.

2000'li yıllara yaklaşıldığında milenyum tartışmaları ortaya çıkmıştır. Milenyuma yaklaşmasıyla giysiler parlaklaşmış, kesin hatlı uzay giysilerine benzeyen giysiler moda olmuştur. Bağcıklı ayakkabılar kullanılmıştır.

3. 9. 2001 ve Sonrası

1990 yıllarındaki ekonomik sıkıntılar nedeniyle minimalist olan Türk kadın giyimi 2000'li yıllarda yerini gösterişe bırakmıştır. Bu yıllarda hemen hemen her şeyin üstünde taş, pul yada metal zimba görülmüştür. Gömleklerin, montların, pantolonların ve eteklerin üzerinde milenyuma özgü metal aksesuarlar kullanılmıştır. Özellikle metal ince ya da kalın kemerler tercih edilmiştir.

Şekil 8

Gömlerlerdeki geometrik ve çizgili desenler kullanılmıştır. En gözde giyim parçası olan elbiseler ise ince topuklu ve sivri burunlu çizmelerle tamamlanmıştır (**Şekil 9**). Bu dönemde oldukça fazla alternatif olduğundan herkes kendi modasını yaratma özgürlüğüne sahip olmuştur (http://www.iskenderiye.com/saglik/saglik_hastalik_bilgi.asp?sirano=120080).

Ayrıca bu dönemde Afganistan ve Irak Savaşlarından dolayı Dünya kadın giyiminde olduğu gibi Türk kadın giyiminde de askeri temalar kullanılmıştır.

Grafik stil, canlı renkler, büyük ve optik motifler, spor logoları ön planda kullanılmıştır. Kıyafetlerin iç astarları canlı renk tonları ile hareketlendirilmiştir. 60'lı yılların İngiliz etkisi biraz daha ön planda kullanılmıştır.

Şekil 9

Bu dönemde etnik stil dünya modasında oldukça büyük bir etki bırakmıştır. En çok altın sim, doğal ve otantik işlemler kullanılmıştır. Kış sezonlarına kadife kumaşlar tercih edilmiştir (<http://www.kolej.org/dergi/sayi74/moda.shtml>).

Bu dönemde küresel ısınma; kadın giyimini de etkilemiştir. Kışları çok kalın olmayan, hafif giysiler tercih edilmiştir. Yaz ayları ise kadınların kıyafetleri daha açık modeller, serin tutucu ve teri emen kumaşlardan üretilmiştir.

4. Sonuç

Cumhuriyetten günümüze yaşanan sosyal, kültürel ve politik olaylar toplumsal hayatın her bölümünde etken olduğu gibi Türk kadın giyimini de derinden etkilemiştir. Cumhuriyet'in kurulduğu dönemde kıyafet inkılâbı ile kökten değişim yaşayan Türk kadın giyimi, kadınlara verilen haklar ve toplumdaki batılılaşma çalışmaları ile kuruluş yıllarında pek çok değişikliğe uğramıştır. İlk dönemlerde sadece belirli bir sınıf tarafından izlenen moda, yapılan inkılaplar sonucunda bütün kitleler üzerinde etkisini göstermiştir.

Türk kadın giyiminin değişmesinde, tüm Dünya'da olduğu gibi savaşların büyük etkisi olmuştur. Savaşların beraberinde getirdiği ekonomik problemler, insanlarda gelişen çeşitli kavramlar yeni giyim tarzlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ayrıca savaş sonrası ortaya atılan kadın erkek eşitliği kavramının gelişmesiyle ve erkek nüfusundaki azalma nedeniyle, kadınlar sosyal hayatta eskisinden daha fazla yer almaya başlamış, bu durumda kadınların giysi tercihlerini etkilemiştir.

Cumhuriyet'ten bu güne kadar Türk kadın giyimini, ekonomi başta olmak üzere, siyasi değişiklikler, savaşlar, uzayla ilgili her olay, sinema, tiyatro, müzik, sanatçılar, gazeteler, dergiler, televizyon vb. faktörler etkilemiştir. Bu faktörler, Türk kadın giyiminin dünya modasını yakalamasına neden olmuştur. Son yıllarda internet ve cep telefonu gibi iletişim araçlarının kullanılmasıyla da Dünya modası yakından takip edilmektedir.

1970'lerin sonunda gerçekleşen hazır giyimdeki ilk ihracat ülkemizdeki tüm hazır giyim firmalarını bu yönde çalışmalara sevk etmiş ve güçlü bir hazır giyim sektörünün oluşmasına neden olmuştur. 1990'larda Türkiye'de ilk moda fuarı olan, İstanbul Moda Fuarının düzenlenmesi, Dünya Hazır Giyim Kongresinin İstanbul'da yapılması ve Gümrük Birliğine girilmesi sektörün dışa açılma çalışmalarını hızlandırmıştır. Türk hazır giyim sektörünün ihracat yapabilmesi için Dünya modasını takip etmesi, Türk kadın giyimini etkileyen en önemli unsur olmuştur.

Günümüzde ise; hızla gelişen ve değişen koşullar içerisinde kadınlar iş hayatında aktif olarak rol almaktadırlar. Bunun için artık kadınlar iş hayatında, günlük yaşantısında, sokakta, alışveriş yaparken, kısaca her yerde kullanabileceği fonksiyonel, kendine yakışan, rahat giyimleri tercih etmektedirler. Değişen tüketici ihtiyaç ve beklentilerine cevap verebilmek için çok çeşitli alternatiflerle karşımıza çıkan giyim modasında ise artık kesin kurallar ve tabular ortadan kalkmıştır. Artık giyim modası tüm kit-

lelere hitap eden farklı tarzlarla çağımızın hareketliliğini ve sınırsızlığını yansıtmaktadır. Türk kadını da bireysel tercihlerine ve konumlarına göre bu çeşitlilikten seçimini yaparak giyinmektedir.

KAYNAKÇA

- “Cumhuriyet Ansiklopedisi” (1972), Cilt 11, Arkın Kitapevi, İstanbul.
- “Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi”, (1992), Cilt 1-2-3-4-5, İletişim Yayınları.
- “Kadın Ansiklopedisi”, (1961) Cilt 1-20, Bir Yayın Evi, İstanbul.
- “Türkiye Ansiklopedisi”, (1971), Tipo Ofset Matbaası, İstanbul.
-
- AKTAŞ, Nejla; (1996) “Mayonun Tarihçesi, Konfeksiyon İşletmesinde Mayo İmalatı”, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- ALBAYRAK, Erol; (2002), Ankara Kolejliler, Sayı:74, <http://www.kolej.org/dergi/sayi74/moda.shtml>
- ALTINDAL, Aytun; (1995) “Türkiye’de Kadın”
- BATUR, Enis; (1987), “Gelenek ve Gelecek Arasında Moda”, Gergedan Yayınları, Yeryüzü Kültür Dergisi, Sayı:92, İstanbul.
- DOĞANAY, Hayati; (1955) “Türkiye Ekonomik Coğrafyası” İstanbul.
- DÖLEN, Emre; (1992), “Tekstil Tarihi”, MÜTEF Yayınları, İstanbul.
- EREŞ, Figen; (2006), “Türkiye’de Kadının Statüsü ve Yansımaları” G.Ü.E.S.E.F. Dergisi, Sayı:19, s:40-52, Ankara.
- GÖNLÜBOL, Mehmet; (1966), “Olaylarla Türk Dış Politikası”, Milli Eğitim Basım Evi, İstanbul.
- Hayat Mecmuası, “1956- 60 ve Kadın Dünyası”, İstanbul, 1958.
- İNAN, Afet; (1982) “Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri” Atatürk Kitapları Dizisi 3, İstanbul.
- İŞBİLEN, Ayşe; (1995) “20. yüzyıl süresince kadın giysi kalıplarının uğradığı form değişikliği ve nedenleri üzerine bir araştırma”, Gazi Üniversitesi, (Yayınlanmamış YÜKSEK Lisans Tezi), Ankara.
- KARADÜLGER, Kamuran, (1994), “Tarihsel Perspektifi İçinde Tasarımın İşlevi ve Kendini Geliştirme Sorunu” Tekstil ve Konfeksiyon Dergisi.
- KILINÇBAY, Ahmet; (1993), Değişen Dünyada Türkiye Ekonomisi, Cem Yayınları, İstanbul.
- KOÇAK, Gülayşe; (1990), Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu; Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- KOMŞUOĞLU, Ş. A. İmer, M. Seçkinöz, S. Alparslan, S. Elike; (1986),

“Moda Resmi ve Tarihi”, T.T.K. Basımevi, Ankara,.

LEWIS, Bernard; (1988), “Modern Türkiye’nin Doğuşu”, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

LOKMANOĞLU, Perihan; (1994), “Hazırgiyim ve Konfeksiyon Makineleri” Ankara, G.Ü.M.E.F. Yayınları.

ÖNDOĞAN, Ziyet, (1993), “1940’tan 1960’a Kadar Moda”, Tekstil ve Konfeksiyon Dergisi, 5.

SU, K. Müllerrem, Prof.Dr. A. MUMCU;(1991) “TC. İnkilap Tarihi ve Atatürkçülük”, M.E. B. Basım Evi, İstanbul.

Vural, T., ve S. Ağaç (1994), “XIX. Yüzyıldan Günümüze Giyim Modası”, Tekstil & Teknik, 10(109), 90-94.

“2001 Modası...” http://www.iskenderiye.com/saglik/saglik_hastalik_bilgi.asp?sirano=120080.